

A szászensi oláhok.

Szolnok-Doboka megye monografiájából csoportosan lehet kimutatni azokat a falukat, melyeknek oláh lakosságát a XIV. és XV. században Moldvából telepítette oda az akkori magyar birtokosság. Számos oláh falú újra — különösen Kővár vidékén — csak a XVI. században települt. Sokban ismét csak a XVII. század elejének dűlősei után foglalt helyet az elpusztult magyar és szász lakosság helyett az oláh.

Az utóbbiak között van a Mezőségen, a kékesi járásban fekvő *Encs*, amelyet szász lakóiról, régebb Szász-Encsnek is neveztek. A falu 1368-tól századokig, kevés megszakítással leginkább a Becse Gergely nemzetségből való Apafiak és Bethlenek birtoka volt. Az Apafiak kihaltával jutottak aztán oda, főleg vásárlás útján, más birtokosok is.¹ A vármegye monografiája megemlíti, hogy Encs ősi lakói szászok voltak, akik valószínűleg 1601—603 közt pusztultak el. Ugyanott látjuk, hogy 1601-ben Apafi Farkas és Mihály, az Imre fiai Encsen 11 jobbágyukat még zálogba vetik. 1615-ben pedig Encs puszta falun, míg 1646-ban újra Apafi Istvánnak itt 13 népes és 1 puszta telke van. A régi lakosság elpusztulása tehát kétségtelenül 1601 és 1615 közé, az új lakosság települése pedig közzelendő oklevelünk bizonyága szerint 1615 és 1640 közé esett.

Az új lakosság moldvai és havasalföldi menekült oláhság volt.

Ma már általánosan ismeretes, hogy a török terjeszkedés, de különösen egy-egy török hadjárat milyen hatással volt a Balkán népeire. Tudjuk, hogy a XIV. század derekától kezdve a menekülő balkániaknak megmegújuló népvándorlása indul meg a nekik eleinte földrajzi és hatalmi helyzeténél fogva egyaránt védelmet nyújtani tudó Magyarország felé. Nálunk Erdélyben közvetlenül a török balkáni előnyomulásait követő évtizedekben tűnnek föl több helyen, még az erdélyi medencze közepén, a Mezőségen is, az eddigi tisztán magyar falunevek után a kétféle lakosságot jelző kettős falunevek. A régi *Bányabükk, Dezmér, Alsó- és Felső-Suk Fráta, Kályán, Sármás, Nemege* helyett a XIV. század vége óta *Magyar- és Oláh-Bányabükköt, Dezmért, Sukot, Magyar- és Oláh-Frátát Kályánt, Sármást és Nemejét* találunk.²

A települések és elnevezések megértésére egy Kisküküllő megyei falu szolgálhat magyarázatul.

Küküllővár szomszédságában fekszik *Sövényfalva*. Eleinte tiszta magyar falu volt és csak Sövényfalva néven szerepelt. A XVII. és XVIII. században *Magyar- és Oláh-Sövényfalva* nevét emlegetik az oklevelek,³

¹ Kádár József: Szolnok-Doboka vármegye monografiája III. k. 387—395. l.

² A széki gr. Teleki család oklevéltárában Részletek a névmutatóban.

³ A mezőbányai Kovács család leveles ládájának több oklevele, Szász Ferencz tanár letételében az Erd. Nemz. Múzeum levéltárában.

pedig ott akkor is csak egy falu volt, csupán új települtekkel népesedett. A falu Küküllővár felé eső végén, Völcz felől, egy patak jön s ennek a völgyébe oláhságot szállítottak. Az eddig kizárólag a Kisküküllő völgyében. ÉK-DNy-ra hosszan nyúló falunak most — alakja lett s az új falurészt — mintegy faluszárnyat — nevezték megkülönböztetésül lakói után Oláhsóvényfalvának.

Ilyen megtoldott községek lehetek a XIV. század fennebb említett falui is.⁴ Csupán Sármásnál látszik valószínűnek, hogy ott inkább a régi határból kiszakított külön területtel tán önálló, új község alakult. A két Suk közül pedig Alsósukot telepítették meg oláhsággal. De hogy mennyire nem lakták ezt kizárólag oláhok, arra egy 1482-beli oklevél élénk világot vet.⁵ A Suky levéltár egy 1538-beli jobbágy összeírásban pedig Oláhsukon mindössze két oláh nevű jobbágyot találunk.⁶

A XIV. században észak felé megindult balkáni népvándorlás századokon keresztül folyt s hol lassú bujdosás, hol tömegesebb menekülés alakjában mindaddig tartott és mindaddig hatással volt Magyarországra néprajzi alakulásának nagy eltolódására és színváltozására, míg a török teljes erejében volt s ezt az erőt szomszédjaival és leigázottjaival koronként éreztette. Ezért változott meg s jóformán kicserélődött Horvátország régi lakossága mindenféle balkáni menekülttel. Ezért történt hasonló Szlavóniában és Erdélyben is, csakhogy ide elsősorban a szomszéd Moldva és Oláhország lakóiból menekültek, bár szerb, sőt szorványosan horvát, macedon és görög bevándoroltak is találtak új hazát a Kárpátok ölében. Még az 1674-iki török-lengyel hadjárat idejéről is azt a feljegyzést látjuk, hogy mikor a török tábor Moldván keresztül vonult, „*az egész Moldvaország mind elfutott, itt Erdélyben is mind elszéledtek és sok számtalan boérok is jöttek.*”⁷

Ilyen bujdosó menekültek találtak menedéket a XVII. század elején elpusztult Szászcencsen is s annak a néhány moldvai és havasalföldi oláhnak ebben az egyetlen faluban 1891-ben 470 utódja élt.

Maga a Szászcencs telepített oláh lakóira adatot szolgáltató oklevél b. Huszár Károlynak az Erd. Nemz. Múzeumba szánt levéltárában maradt fenn s a következő:

Georgius Rakoci etc. — Néhai nemzetes és vitézljő Apaffy György uramnak meghagyatott özvegye nemzetes Petky Borbára asszony alázatosan adá értésünkre, hogy Doboka vármegyében Encsy nevű falubeli portiójának még az régi időben is, mikor szászok lakták kilencz forint s ötven pénz volt volna arendája; *de az is az disturbiumkor elpusztultván, annak utánna holmi moldovai és havasalföldi bujdosó oláhok telepedtek volna helyekben, kiknek semmijek nincs s szolgálatjuk is*

⁴ A Kisküküllő mellett a régi magyar falukhoz toldott telepítések nyomait sok faluban maig is meg lehet a helyi elhelyezkedésből állapítani. *Adámos, Vámosgálfalva, Dészfalva* s a hajdan szász *Bonyha* „oláh szer“-el mind a később, gyengébb helyre, a már meg volt falu végére telepítés világos, beszédes emlékei.

⁵ A széki gr. Teleki család oklevéltára II. k. 149. l.

⁶ A Suky levéltár br. Petrichevich-Horváth Kálmán letétében, az Erd. Nemz. Múzeum levéltárában. Fasc. C. No. 20.

⁷ Enyedi Lakatos Márton: Emlékezetnek könyve. Közölte Koncz József az Erdélyi Múzeum 1901-iki évfolyamában; az idézet az 517. lapon.

⁸ Kádár: Szolnokdoboka vármegye monografiája III. k. 395. l.

esztendő által csak egy napi síncs egyéb, hanem külön-külön, esztendő által három-három rókabőrt adnának. S minthogy eddig is sem arendával, sem dézmával őket nem bántották, mi is fejedelmi kegyelmességünkől, ha csak kilencz forint s ötven pénz volt arendája, vagy most csak az volna, ő Kegyelmének Apaffiné asszonyomnak vita durante arendáját megengedtük. Parancsoljuk azért kegyelmesen hűségteknek, ez levelünket látván, a modo in posterum meg irt Apaffiné asszonyomnak *Encsy* nevű falubeli portiojának lakosit arendának és dézmának megadására kényszeríteni semmi úton módon, vagy annak meg nem adásáért személyekben és javakban megkárosítani és bántani ne merészelje; hanem békességesen ő Kegyelmének Apaffiné asszonyomnak birni engedje. Secus non facturus. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutus. Datum in civitate nostra Bistriciensi, die vigesima quarta mensis Julii. Anno Domini Jillesimo sexcentesimo quadragesimo.⁹

G. Rakoci mpr.

(Kolozsvár.)

Joannes Szalárdi vice secretarius mpr.

Kelemen Lajos.

⁹ Az oklevél Gyekeli Wesselényi Boldizsár fő- és Bályoki Szénás Péter helyettes arendatornak és Doboka megye tisztjeinek szóló latin bevezető sorait elhagytuk. A levél hátán e XVII. századi följegyzés van: Az encsi arendáról való levele a fejedelemnek. — Más kézzel: Fasc. 12. Nro 33.